

وَ مَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ذَلِكُمُ
 اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (10) فَاطِرُ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ
 أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذُرُّكُمْ فِيهِ لَيْسَ
 كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (11) لَهُ مَقَالِيدُ
 السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَ
 يَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (12) شَرَعَ لَكُمْ مِنَ
 الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا
 وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا
 الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا
 تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ
 مَنْ يُنِيبُ (13) وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمْ

الْعِلْمُ بَغِيًّا بَيْنَهُمْ وَ لَوْ لَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
 إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى لَفُضِّي بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا
 الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ (14)
 فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَ لَا تَتَّبِعْ
 أَهْوَاءَهُمْ وَ قُلْ آمَنْتُ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ كِتَابٍ وَ
 أُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَ رَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَ
 لَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ
 بَيْنَنَا وَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ (15) وَ الَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ
 مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ
 رَبِّهِمْ وَ عَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (16)
 اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَ الْمِيزَانَ وَ مَا
 يُذَرِّيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ (17) يَسْتَعْجِلُ بِهَا

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَ
 يَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ
 لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ (18) اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ
 يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ (19)

Whatever it be wherein ye differ, the decision thereof is with Allah: such is Allah my Lord: In Him I trust, and to Him I turn. (He is) the creator of the heavens and the earth: He has made for you pairs from among yourselves, and pairs among cattle: by this means does He multiply you: there is nothing whatever like unto Him, and He is the One that hears and sees (all things). To Him belong the keys of the heavens and the earth: He enlarges and restricts. The sustenance to whom He will: for He knows full well all things. The same religion has He established for you as that which He enjoined on Noah - the which We have sent by inspiration to thee - and that which We enjoined on Abraham, Moses, and Jesus: Namely, that ye should remain steadfast in religion, and make no divisions therein: to those who worship other things than Allah, hard is the (way) to which thou callest them. Allah chooses to Himself those whom He pleases, and guides to Himself those who turn (to Him). And they became divided only after knowledge reached them,-being insolent to each other. Had it not been for a word that went forth before from thy Lord, (tending) to a term appointed, the matter would have been settled between them: But truly those who have

~~~~~

inherited the book after them are in suspicious (disquieting) doubt concerning it. Now then, for that (reason), call (them to the faith), and stand steadfast as thou art commanded, nor follow thou their vain desires; but say: "I believe in whatever book which Allah has sent down; and I am commanded to judge justly between you. Allah is our Lord and your Lord: for us (is the responsibility for) our deeds, and for you for your deeds. There is no contention between us and you. Allah will bring us together, and to Him is (our) final goal. But those who dispute concerning Allah after He has been accepted,-futile is their argument in the sight of their Lord: on them is wrath, and for them will be a chastisement terrible. It is Allah Who has sent down the book in truth, and the balance and what will make thee realise that perhaps the hour is close at hand? Only those wish to hasten it who believe not in it: those who believe hold it in awe, and know that it is the truth. Behold, verily those that dispute concerning the hour are far astray. Gracious is Allah to His servants: He gives sustenance to whom He pleases: and He has power and can carry out His will.

تمہارے درمیان جس معاملہ میں بھی اختلاف ہو، اُس کا فیصلہ کرنا اللہ کا کام ہے

وہی اللہ میرا رب ہے، اُسی پر میں نے بھروسہ کیا، اور اُسی کی طرف میں رجوع

کرتا ہوں۔ آسمانوں اور زمین کا بنانے والا، جس نے تمہاری اپنی جنس سے

تمہارے لیے جوڑے پیدا کیے، اور اسی طرح جانوروں میں بھی (اُنہی کے ہم

جنس) جوڑے بنائے، اور اس طریقہ سے وہ تمہاری نسلیں پھیلاتا ہے۔ کائنات

کی کوئی چیز اس کے مشابہ نہیں، وہ سب کچھ سننے اور دیکھنے والا ہے، آسمانوں اور
 زمین کے خزانوں کی کنجیاں اُسی کے پاس ہیں، جسے چاہتا ہے کھلا رزق دیتا ہے اور
 جسے چاہتا ہے نپا تلا دیتا ہے، اُسے ہر چیز کا علم ہے۔ اُس نے تمہارے لیے دین کا
 وہی طریقہ مقرر کیا ہے جس کا حکم اُس نے نوحؑ کو دیا تھا، اور جسے (اے محمدؐ) اب
 تمہاری طرف ہم نے وحی کے ذریعہ سے بھیجا ہے، اور جس کی ہدایت ہم ابراہیمؑ
 اور موسیٰؑ اور عیسیٰؑ کو دے چکے ہیں، اس تاکید کے ساتھ کہ قائم کرو اس دین کو
 اور اُس میں متفرق نہ ہو جاؤ۔ یہی بات ان مشرکین کو سخت ناگوار ہوئی ہے جس
 کی طرف (اے محمدؐ) تم انہیں دعوت دے رہے ہو۔ اللہ جسے چاہتا ہے اپنا کر لیتا
 ہے، اور وہ اپنی طرف آنے کا راستہ اُسی کو دکھاتا ہے جو اُس کی طرف رجوع
 کرے۔ لوگوں میں جو تفرقہ رونما ہوا وہ اس کے بعد ہوا کہ اُن کے پاس علم آچکا
 تھا، اور اس بنا پر ہوا کہ وہ آپس میں ایک دوسرے پر زیادتی کرنا چاہتے تھے۔ اگر
 تیرا ب پہلے ہی یہ نہ فرما چکا ہوتا کہ ایک وقت مقرر تک فیصلہ ملتوی رکھا جائے گا
 تو ان کا قضیہ چکا دیا گیا ہوتا۔ اور حقیقت یہ ہے کہ اگلوں کے بعد جو لوگ کتاب
 کے وارث بنائے گئے وہ اُس کی طرف سے بڑے اضطراب انگیز شک میں پڑے

ہوئے ہیں۔ (چونکہ یہ حالت پیدا ہو چکی ہے) اس لیے اے محمدؐ، اب تم اُسی دین کی طرف دعوت دو، اور جس طرح تمہیں حکم دیا گیا ہے اُس پر مضبوطی کے ساتھ قائم ہو جاؤ، اور ان لوگوں کی خواہشات کا اتباع نہ کرو، اور ان سے کہہ دو کہ: "اللہ نے جو کتاب بھی نازل کی ہے میں اُس پر ایمان لایا۔ مجھے حکم دیا گیا ہے کہ میں تمہارے درمیان انصاف کروں۔ اللہ ہی ہمارا رب بھی ہے اور تمہارا رب بھی۔ ہمارے اعمال ہمارے لیے ہیں اور تمہارے اعمال تمہارے لیے۔ ہمارے اور تمہارے درمیان کوئی جھگڑا نہیں۔ اللہ ایک روز ہم سب کو جمع کرے گا اور اُسی کی طرف سب کو جانا ہے۔" اللہ کی دعوت پر لبیک کہے جانے کے بعد جو لوگ (لبیک کہنے والوں سے) اللہ کے معاملہ میں جھگڑے کرتے ہیں، اُن کی حجت بازی اُن کے رب کے نزدیک باطل ہے، اور اُن پر اس کا غضب ہے اور اُن کے لیے سخت عذاب ہے۔ وہ اللہ ہی ہے جس نے حق کے ساتھ یہ کتاب اور میزان نازل کی ہے۔ اور تمہیں کیا خبر، شاید کہ فیصلے کی گھڑی قریب ہی آگئی ہو۔ جو لوگ اس کے آنے پر ایمان نہیں رکھتے وہ تو اس کے لیے جلدی مچاتے ہیں، مگر جو اس پر ایمان رکھتے ہیں وہ اس سے ڈرتے ہیں اور جانتے ہیں کہ یقیناً وہ آنے والی

ہے۔ خوب سن لو، جو لوگ اُس گھڑی کے آنے میں شک ڈالنے والی بحثیں کرتے

ہیں وہ گمراہی میں بہت دور نکل گئے ہیں۔ اللہ اپنے بندوں پر بہت مہربان ہے۔

جسے جو کچھ چاہتا ہے دیتا ہے، اور وہ بڑی قوت والا اور زبردست ہے۔

تुम्हारे दरमियान जिस मामले में भी इखतिलाफ हो, उसका फैसला करना अल्लाह का काम है | वही अल्लाह मेरा रब है, उसी पर मैंने भरोसा किया, और उसी की तरफ मैं रुजूअ करता हूँ | आसमानों और ज़मीन का बनानेवाला, जिसने तुम्हारी अपनी जिन्स से तुम्हारे लिए जोड़े पैदा किए, और इसी तरह जानवरों में भी (उन्हीं के हमजिन्स) जोड़े बनाए, और इस तरीके से वह तुम्हारी नस्लें फैलाता है | कायनात की कोई चीज़ उसके मुशाबेह नहीं, वह सब कुछ सुनने और देखनेवाले है, आसमान और ज़मीन के खज़ानों की कुंजियाँ उसी के पास हैं, जिसे चाहता है खुला रिज्क देता है और जिसे चाहता है नपा-तुला देता है, उसे हर चीज़ का इल्म है | उसने तुम्हारे लिए दीन का वही तरीका मुकर्रर किया है जिसका हुक्म उसने नूह को दिया था, और जिसे (ऐ मुहम्मद) अब तुम्हारी तरफ हमने वहय के ज़रीए से भेजा है, और जिसकी हिदायत हम इबराहीम और मूसा और ईसा को दे चुके हैं, इस ताकीद के साथ कि कायम करो इस दीन को और इसमें मुतफ़र्रिक न हो जाओ | यही बात इन मुशरिकीन को सख्त नागवार हुई है जिसकी तरफ़ (ऐ मुहम्मद) तुम उन्हें दावत दे हो | अल्लाह जिसे चाहता है अपना कर लेता है, और वह अपनी तरफ़ आने का रास्ता उसी को दिखाता है जो उसकी तरफ़ रुजूअ करे | लोगों में जो ताफ़रिका रुनुमा

हुआ वह इसके बाद हुआ कि उनके पास इल्म आ चुका था, और इस बिना पर हुआ कि वे आपस में एक-दूसरे पर ज़्यादाती करना चाहते थे | अगर तेरा रब पहले ही यह न फ़रमा चुका होता कि एक वक्ते-मुक़रर तक फैसला मुलतवी रखा जाएगा तो उनका क़ज़िया चुका दिया गया होता | और हकीक़त यह है कि अगलों के बाद जो लोग किताब के वारिस बनाए गए वे उसकी तरफ़ से बड़े इज़तिराबअंगेज़ शक में पड़े हुए हैं | (चूँकि यह हालत पैदा हो चुकी है) इसलिए ऐ मुहम्मद, अब तुम उसी दीन की तरफ़ दावत दो, और जिस तरह तुम्हें हुक्म दिया गया है उसी पर मज़बूती के साथ कायम हो जाओ, और इन लोगों की खाहिशात का इतिबाअ न करो, और इनसे कह दो कि “अल्लाह ने जो किताब भी नाज़िल की है मैं उसपर ईमान लाया, मुझे हुक्म दिया गया है कि तुम्हारे दरमियान इनसाफ़ करूँ | अल्लाह ही हमारा रब भी है और तुम्हारा रब भी | हमारे लिए हैं और तुम्हारे आमाल तुम्हारे लिए | हमारे दरमियान कोई झगड़ा नहीं | अल्लाह एक रोज़ हम सब को जमा करेगा और उसी की तरफ़ सबको जाना है |” अल्लाह की दावत पर लब्बैक कहे जाने के बाद जो लोग (लब्बैक कहनेवालों से) अल्लाह के मामले में झगड़े करते हैं, उनकी हुज्जतबाज़ी उनके रब के नज़दीक बातिल है, और उनपर उसका ग़ज़ब है और उनके लिए सख्त अज़ाब है | वह अल्लाह ही है जिसने हक़ के साथ यह किताब और मीज़ान नाज़िल की है | और तुम्हें क्या ख़बर, शायद कि फैसले की घड़ी करीब ही आ लगी हो | जो उसके आने पर ईमान नहीं रखते वे तो उसके लिए जल्दी मचाते हैं, मगर जो उसपर ईमान रखते हैं वे उससे डरते हैं और जानते हैं कि यकीनन वह आनेवाली है | ख़ूब सुन लो, जो लोग

~~~~~

उस घड़ी के आने में शक डालनेवाली बहसें करते हैं वे गुमराही में बहुत दूर निकल गए हैं । अल्लाह अपने बन्दों पर बहुत मेहरबान है जिसे जो कुछ चाहता है देता है, और वह बड़ी कुव्वतवाला और ज़बरदस्त है ।

~~~~~